

Projekat podržali:

USAID – United States Agency for International Development
FOD – Fond otvoreno društvo BIH

Izdavač:

Centar za obrazovne inicijative Step by Step

Urednica:

Radmila Rangelov – Jusović
Elvira Ramčilović - Lakota
Ivana Zečević

Autorice i autori priručnika „Vodič kroz planiranje“:

Alma Balagija, OŠ „Mak Dizdar“, Zenica
Amela Numanović, OŠ „Mak Dizdar“, Zenica
Azra Kukavica, OŠ „Edhem Mulabdić“, Zenica
Mediha Hajdarević, Baručija, OŠ „Skender Kulenović“, Zenica
Jasmina Mehmedović, OŠ „Centar“, Tuzla
Meliha Alić-Spahić, Pedagoški zavod Mostar
Anesa Salihagić, OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica
Aida Muratović, OŠ „Huso Hodžić“, Tešanj
Edina Borčilo, OŠ „Edhem Mulabdić“, Zenica
Amela Bajramović, OŠ „Edhem Mulabdić“, Zenica
Fahira Čevro, OŠ „Edhem Mulabdić“, Zenica
Jasmina Muhić, OŠ „Edhem Mulabdić“, Zenica
Žarmen Hamidović, OŠ "Sjenjak", Tuzla
Amira Čejvan, OŠ "Edhem Mulabdić", Opara, Novi Travnik
Azra Memija, OŠ "Muhsin Rizvić", Fojnica
Vildana Mujakić, OŠ "Sjenjak", Tuzla
Nataša Popović, OŠ "19.april", Derventa
Rada Radonić, OŠ "Holandija" Slatina kod Banja Luke
Ivana Bojanić, OŠ "Sveti Sava", Foča
Mirjana Trivić, OŠ "Kozarska djeca", Gradiška
Darko Kerkez, OŠ "19.april", Derventa
Radmila Lauš, Zavod za školstvo, Mostar
Amira Idrizović, OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica
Aida Čilić, OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica
Amela Mešić, OŠ „Ruđera Boškovića“, Donja Mahala - Orašje
Mirna Zahirović, OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica
Beba Šarkinović, OŠ „Džemaludin Čaušević“, Sarajevo
Nina Mrvoljak, OŠ „Džemaludin Čaušević“, Sarajevo
Eldina Dizdar, OŠ „Isak Samokovlija“, Sarajevo

Dizajn:

Mirnes Bešić

Štampa:

SaVart M d.o.o. Sarajevo

Tiraž:

1000 komada
Sarajevo, 2016

Sadržaj ove brošure ne odražava mišljenje Američke agencije za međunarodni razvoj
(USAID) ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

The content of this brochure do not reflect the opinion of the US Agency for International Development (USAID) or
the US Government.

SADRŽAJ

	1. UVOD U PLANIRANJE ..... 07 Alma Balagija, Amela Numanović, Azra Kukavica, Mediha Hajdarević - Baručija
	2. PLANIRANJE NASTAVNOG PROCESA UTEMELJENO NA ISHODIMA UČENJA ..... 23 Jasmina Mehmedović, Meliha Alić - Spahić, Anesa Salihagić, Aida Muratović
	3. OKVIRNI SISTEM ZA POUČAVANJE I UČENJE ..... 41 EVOKACIJA, RAZUMIJEVANJE ZNAČENJA, REFLEKSIJA
	3.1. EVOKACIJA ..... 45 Edina Borčilo, Amela Bajramović, Fahira Čevro, Jasmina Muhić
	3.2. RAZUMIJEVANJE ZNAČENJA ..... 59 Edina Borčilo, Amela Bajramović, Fahira Čevro, Jasmina Muhić
	3.3. REFLEKSIJA ..... 73 Žarmen Hamidović, Azra Memija, Vildana Mujakić, Amira Čejvan, Nataša Popović
	4. PRAĆENJE I OCJENJIVANJE UČENIKA ..... 81 Rada Radonić, Ivana Bojanić, Mirjana Trivić, Darko Kerkez
	5. SOCIJALNO-EMOCIONALNO UČENJE ..... 95 Radmila Lauš, Amira Idrizović, Amela Mešić, Mirna Zahirović, Aida Čilić
	6. DOMAĆA ZADAĆA ..... 121 Beba Šarkinović, Eldina Dizdar, Nina Mrvoljak

O PROJEKTU

Projekat „Obrazovanje za pravično društvo - Budućnost počinje sa mnom“, realizovan je u periodu juli 2013. – decembar 2016. godine u 18 zajednica na području Bosne i Hercegovine, uz podršku Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) i Fonda otvoreno društvo BiH. Projekat je implementirao Centar za obrazovne inicijative Step by Step u suradnji sa organizacijom za socijalna istraživanja proMENTE.

Tokom trogodišnje implementacije, u različite aktivnosti i programe obuke bilo je uključeno više od 300 nastavnika i 1800 djece, sa ciljem da zajednički doprinesemo stvaranju obrazovnog sistema koji bi reflektovao viziju društva utemeljenog na principima društvene pravde i jednakopravnosti, društva koje promovise mir i pomirenje, i ohrabruje svu djecu da sanjaju, imaju viziju i izgrađuju svoju budućnost.

Uloga cjelokupnog društva i obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini je da omogući svakom djetetu da razvije sve svoje potencijale, i pomogne im da postanu odgovorni članovi svoje zajednice i društva, koji žive u skladu sa univerzalnim vrijednostima i koji pronalaze bogatstvo u svojoj i drugim kulturama. Obrazovanje treba stvarati uslove da djeca steknu sposobnost da se kritički odnose prema svijetu oko sebe, aktivno se suprostavljaju nepravdi, nasilju i diskriminaciji, argumentovano zastupaju svoje mišljenje, imaju izbor i donose odgovorne odluke za sebe i druge.

Sve imenice koje imaju rodno značenje, odnose se na oba roda.

O PRIRUČNIKU

U okviru trogodišnje implementacije projekta „Obrazovanje za pravično društvo“, više od 150 nastavnika i nastavnica uključenih u njegovu realizaciji, kao i 30 nastavnika/ca – spoljnih saradnika/ca je, u svom svakodnevnom radu, uvodilo inovativne pristupe i metode s ciljem unaprijeđenja kvaliteta učenja i poučavanja. Razvoj kritičkog mišljenja kod učenika, praćenje i procjenjivanje, stvaranje ugodne emocionalne klime u razredu, saradnja sa porodicom - samo su neki aspekti nastavnog procesa koje su ovi nastavnici uspjeli unaprijediti. Tokom ovog procesa, osim organizovane edukacije, nastavnici su imali kontinuiranu saradnju i podršku svojih kolega iz projektnih škola, i nastavnika - spoljnih saradnika. Web platforma www.inskola.com, koja je nastala kao mjesto za razmjenu ideja, nastavnih priprema i dobre prakse, doživela je veliki upjeh, i potakla druge nastavnike da se uključe. Broj preuzetih priprema i radnih materijala je iz dana u dan rastao velikom brzinom, a interesovanje za sadržaje ove stranice još uvijek ne jenjava.

Ideja o nastanku ovog priručnika javila se kao potreba da se primjeri dobre prakse, realizovane ideje, te stečena znanja i vještine podijele sa drugim kolegama širom BiH, pa i van nje. Priručnik koji je pred vama, u ponuđenih šest poglavlja nudi veliki broj primjera prakse i ideja o tome na koje je sve načine moguće unaprijediti ili inovirati proces učenje i poučavanja u školama. Osim sadržaja koji se odnosi na glavnu temu, planiranje u nastavi, on nudi sveobuhvatan pristup u radu sa djecom kroz ostala poglavlja, među kojima su praćenje i procjenjivanje, metode za učenje i poučavanje, socijalno i emocionalno učenje, važnost domaće zadaće i dr. Poseban značaj ovog priručnika je u tome što ga je osmislilo i napisalo 30 nastavnika i nastavnica koji su svoje iskustvo, znanje i ekspertizu objedinili na stranicama koje su pred vama. Uvjereni smo da ćete upravo u ovom tekstu pronaći važne sadržaje, dobre ideje i inspiraciju za vaš dalji rad.

1. UVOD U PLANIRANJE

Pitanja koja želimo aktuelizirati ovim poglavljem su sljedeća:

- Zašto je planiranje nastavnog procesa tako važno?
- Šta sve treba uzeti u obzir prilikom planiranja nastavnog procesa?
- Koji su koraci u planiranju koji vode ka kvalitetnim i funkcionalnim planovima?
- Koja je veza između dobrog plana i kvalitetno realizovanog procesa učenja i poučavanja?
- Kako procjenjujemo kvalitet svojih planova?

UMJESTO UVODA

Ušavši u učionicu i pozdravivši učenike, učitelj ih upita: „Šta želite učiti od mene?“ Odgovori stigoše: „Kako se brinuti za svoje tijelo?“, „Kako odgajati svoju djecu?“, „Kako raditi zajedno?“, „Kako živjeti s drugim ljudima?“, „Kako se igrati?“, „Koja je svrha života?“ A učitelj promisli o ovim riječima i tuga preplavi njegovo srce - jer njega nikad nisu učili takvim stvarima...

J.C. Chapman i G. Counts

Zamislite sljedeću situaciju:

Ponedjeljak je ujutru. Vrijeme za početak novog radnog dana i prvog školskog časa u sedmici. Krećete prema učionici svjesni činjenice da se za ovaj čas niste posebno pripremali, već ćete raditi prema staroj nastavnoj pripremi. „Pa, šta“ - kažete sami sebi. „Toliko sam samo puta govorila o temi „Moja porodica/obitelj“ da, kada bi me neko probudio u snu, mogla bih realizovati ne jedan, već tri časa. Tu je lekcija u knjizi i nema lutanja.“ Samouvjereno ulazite u razred, pozdravljate učenike i najavljujete temu časa „Moja obitelj/porodica“. Odjednom se sjetite da u razredu imate učenicu čiji su se roditelji razveli prije dva mjeseca, učenika koji živi sa mamom i njenim dječkom, djevojčicu koja nema brata ili sestru, kao i jednog dječaka koji živi u domu za nezbrinutu djecu. Ups! Sluti na nevolju! Već je puno izazova pred vama: kako govoriti o porodici, a pritom izbjeći stereotipno gledanje na porodicu koju vidimo na slikama, a koju uglavnom čine mama, tata, brat, sestra i često pas; kako govoriti o porodici ako u razredu imam dječaka koji živi u instituciji i nikada nije upoznao svoje roditelje, kako ovo, kako ono...? Ne znate kako početi. „Možda bi bilo najbolje da djeca otvore udžbenik na strani na kojoj se nalazi lekcija? Ali, ta lekcija nije prilagođena učenicima u mom razredu! Kako postići da djeca razumiju da se u današnjem vremenu u kojem oni odrastaju izgled porodice promijenio, kako im pomoći da izbjegnju gledati na porodicu na tradicionalan način, kako postići da djeca koja ne žive u takozvanoj „tipičnoj porodici“ jednako vole i cijene svoju porodicu onakva kakva je, itd.“ Na kraju dolaziti do zaključka da vam je za ovaj čas trebala dobra nastavna priprema koja bi vam pomogla prilikom razgovora o ovoj temi, trebale su vam dobro izabrane aktivnosti koji će voditi učenike ka razumijevanju savremene porodice, čak i bolje izabran tekst od onog koji se nalazi u udžbeniku.

Ovo je možda pomalo ekstreman primjer nastavnika koji ulazi u razred bez napisane nastavne pripreme i dobro isplaniranog toka časa. Iskusnom nastavniku/nastavnici se to vjerovatno neće dogoditi. Međutim, namjera ovog uvodnog teksta jeste da nanovo istakne važnost planiranja svakog detalja bitnog za uspješnu realizaciju neke teme, i u nastavku ponudi nastavnicima konkretne ideje koje će im pomoći prilikom planiranja svog rada.

O PLANIRANJU

Planiranje nastavnog procesa je poput planiranja u svakodnevnom životu. Svjesni smo da svaka ozbiljnija i važnija stvar koju želimo učiniti zahtijeva dobro planiranje. Ono nam pomaže da postignemo željeni cilj, izbjegnemo greške većih razmjera, uštedimo vrijeme i, na kraju, osjetimo zadovoljstvo urađenim.

*Planiranje je **izvršna funkcija mozga**, koja obuhvata neurološke procese koji su uključeni u definiranje, vrednovanje i odabir redoslijeda misli i radnji kako bi se postigao željeni cilj.*

Planiranje je proces **razmišljanja i organiziranja aktivnosti** potrebnih za postizanje željenog cilja.

Planiranje je proces koji uključuje **izbor zadataka i ciljeva** te akcija za njihovo ostvarivanje, i zahtijeva odlučivanje, odnosno **izbor** između alternativnih budućih smjerova djelovanja.

Bez obzira o kojoj vrsti planiranja je riječ, ono se može definirati kao proces koji nam omogućava da na sistematičan način promišljamo o željenim ciljevima, i načinima na koji to želimo postići. Neki od nas uživaju i veoma su uspješni u tome, dok druga grupa ljudi, naprosto, uživa u improvizaciji i „izbjegava“ planirati. U namjeri da vas postepeno uvedemo u planiranje nastavnog procesa krenut ćemo od primjera s kojim se susrećemo u svakodnevnom životu.

Vježba: Putovanje u Rim

Zamislite da ste dobili nagradno putovanje u Rim, grad u kojem dosad niste bili! Vašem oduševljenju nema kraja! Ali, istovremeno ste i zabrinuti jer ne znate šta vas tamo čeka. Ne gubite vrijeme, već odmah počinjete ozbiljno planirati svoje putovanje. Nakon jednočasovnog promišljanja napravili ste plan koji izgleda ovako:

PLAN PUTOVANJA U RIM:

E, sada kada ste gotovi i kada sa nestrpljenjem čekate dan polaska u Rim, ostaje samo da provjerite da li ste prilikom planiranja uzeli u obzir sljedeća pitanja:

- S kim putujete?
- Koliko dana traje vaša avantura?
- Koliko traje let od vašeg grada do Rima?
- Kakva je vremenska prognoza za period vašeg putovanja?
- Na kojem jeziku ćete komunicirati sa građanima Rima?
- Jeste li naučili bar nekoliko riječi na italijanskom jeziku?
- Koje ćete prevozno sredstvo koristiti prilikom boravka u tom gradu?
- Jeste li se informisali o najvažnijim stvarima koje trebate vidjeti i doživjeti u Rimu?
- Koja mjesta želite vidjeti?
- Koju hranu obavezno morate probati?
- Koliko vam novca treba?
- Kakvu ćete garderobu ponijeti?
- Šta želite da, kao najsnažnije uspomene, ponesete iz Rima?
- ... i tako dalje.

Razmislite o tome koje sličnosti možete pronaći između procesa planiranja putovanja i planiranja nastavnog procesa. U svakom slučaju, planiranje počinje postavljanjem niza pitanja koja nas tjeraju na razmišljanje i koja nam omogućavaju da u proces rada uđemo spremniji, sigurni u cilj kojem težimo, ali dovoljno fleksibilni da se lako prilagodimo živom procesu koji se odvija u učionici.

Planiranje otpočinje nizom pitanja:

- Od čega polazim prilikom planiranja svog rada – cilja, teme, sadržaja, ishoda, djece...ili svega toga po malo?
- Koja je tema/lekcija i koja je krajnja svrha poučavanja tih sadržaja/te oblasti?

- Koja znanja, vještine i vrijednosti želim da djeca usvoje i zašto – sa kojim ciljem?
- Šta želim da razumiju i da mogu učiniti na kraju časa?
- Koja su predznanja i iskustva koja učenici imaju o ovoj temi?
- Šta u ovom sadržaju zanima one koji uče?
- Koje metode ću odabrati, kako ću pratiti napredak djece...?
- Da li je učenje u školi povezano sa učenjem van škole?
- Kako mogu uključiti roditelje i lokalnu zajednicu?

Vježba: Ja i planiranje - lista za samoprocjenu nastavnika prilikom planiranja

Sada je pravi trenutak da vam ponudimo par pitanja za samoprocjenu vezanu za proces planiranja, odnosno listu za procjenu onog što vi uzimate u obzir kada planirate.

	Tvrdnje koje se odnose na planiranje nastavnog procesa	Uvijek	Ponekad	Rijetko
Prepoznajem važnost smislenog, dugoročnog planiranja	Kad izrađujem dugoročni plan, u obzir uzimam ishode koji su definisani Nastavnim planom i programom, kako bi utvrdila koja znanja, vještine i uvjerenja djeca trebaju steći na kraju određene oblasti.			
	Izrađujem planove koji su utemeljeni na pristupu djetetu u cjelini, i koji su u skladu s trenutnim fizičkim, kognitivnim, jezičkim, socijalnim i emocionalnim aspektima razvoja djece (razvojna primjerenost).			
	Pripremam tematske cjeline i projekte kako bih integrisala sadržaje na smislen način, i omogućila dosezanje ishoda.			
	Identifikujem ključne koncepte, odnosno znanja i vještine koje djeca trebaju usvojiti, i koji su u skladu s definisanim ishodima i ciljevima poučavanja.			
Razvijam kratkoročne planove za projekte i učenje	Pripremam niz raznolikih aktivnosti, metoda i strategija, kako bih rad prilagodila različitim stilovima učenja i sposobnostima sve djece.			
	Mijenjam i adaptiram dnevne planove u skladu sa dinamikom rada u razredu, neočekivanim promjenama i događajima, dječijim reakcijama, interesovanjima i iskustvima.			
	Služim se raznim izvorima i saradujem s kolegama kako bih osmislila takve odgojno-obrazovne aktivnosti koje izlaze izvan granica učionice i inspiriraju na neprestano istraživanje.			
	Integriram znanja iz različitih predmeta, omogućavajući djeci da ih primjenjuju u novim situacijama.			
U proces planiranja uključujem djecu, njihove roditelje i stručnjake	Uspostavljam jasne kriterije za praćenje i ocjenjivanje, i povezujem ih sa planiranim aktivnostima i metodama.			
	Kad planiram časove na kojima djecu upoznajem s novim pojmovima, oslanjam se na njihova interesovanja i nadovezujem na njihovo postojeće znanje, da bi učenje novih pojmova za njih bilo smisljeno.			
	Koristim različite informacije dobivene od roditelja i uvažavam njihova očekivanja (intervju ili neke druge metode komunikacije) kako bih ih iskoristio/la u planiranju.			
	U planiranju saradujem s kolegama.			

PLANIRANJE NASTAVNOG PROCESA

Vratimo se sada planiranju nastavnog procesa. Ovu važnu temu želimo obraditi tako što ćemo vas postupno voditi kroz vrste planiranja i korake u planiranju. No, prvo da definišemo ključne pojmove:

Planiranje je kreativni proces koji nastavniku daje mogućnost da na sistematičan način promišlja o željenim ciljevima i ishodima za učenike, i načinima na koje će ih ostvariti i pratiti, prije nego što uđe u učionicu. Rezultat planiranja je okvir koji sadrži logičan slijed koraka i zadataka koji će stvoriti uslove za efikasnije učenje i poučavanje. Planovi nisu formalna obaveza na papiru, nego stvarni "projekti" koje treba provoditi u stvarnom razredu sa stvarnim učenicima, prilagođavajući ih i mijenjajući kako bismo ih uskladili sa potrebama svakog djeteta.

Prilikom planiranja vodimo računa o razvojno – primjerenim očekivanjima, zahtjevima propisanog nastavnog plana i programa (u nastavku teksta NPP), mogućnostima za kreativnost i istraživanje, te interesima i potrebama djece. Planiranjem treba podržati razvoj i učenje svakog djeteta, i nadograđivati se na dječiju prirodnu znatiželju i interese, prethodna znanja, iskustva i vještine. Planovi uvažavaju različite stilove učenja i sposobnosti svakog pojedinog djeteta i mijenjaju se po potrebi.

Proces planiranja korelira sa obrazovnom filozofijom nastavnika, i pedagoškim uvjerenjima o tome šta je svrha obrazovanja, na koji način djeca uče, kako se znanja i vještine provjeravaju i dr.

Planiranje ima svoju vremensku dimenziju i može biti godišnje (globalno), periodično (mjesečno) i dnevno (priprema za čas). Može se uopćeno reći da godišnji planovi imaju strategijski karakter, periodični imaju taktički, a dnevni imaju operativni karakter.

Zamislite mehanizam (npr. sata) u kojem je, da bi dobro funkcionirao, važan svaki zupčanik/ segment, bez obzira na njegovu veličinu. Svaki za sebe mora besprijekorno funkcionirati i biti povezan sa drugim segmentima jer, ukoliko bilo koji segment zakaže, mehanizam se kvari – ne daje očekivane ishode: sat radi, ali kasni ili brza.

Na istom principu se zasniva godišnje, mjesečno i dnevno planiranje u nastavi.

Vrste planiranja

Svaki učitelj i nastavnik u svome radu kreće od godišnjeg (globalnog) planiranja za koji mu je temelj NPP. Zatim na osnovu njega periodično priprema mjesečne planove iz kojih pravi dnevne planove (priprema za čas).

Jeste li znali ...

Mnogo je bolje planirati u timu, kako bi zajednički došli do najboljih ideja koje ćete onda prilagoditi svojoj učionici i ispitati u praktičnoj realizaciji.

Godišnji (globalni) plan je raspored obrade nastavnih sadržaja po temama i nastavnim jedinicama za jednu školsku godinu. Za svaku nastavnu temu i jedinicu predviđa se potreban fond sati za obradu, utvrđivanje i provjeravanje. Godišnji plan je osnova za izradu mjesečnih planova.

Godišnji plan sadrži sljedeće informacije:

- nivo sadržaja koji je obuhvaćen programom,
- didaktičko-metodičke odluke,

- vrijeme realizacije programa (fond sati, vrijeme u jednoj sedmici, raščlanjeno vrijeme po programskim i nastavnim cjelinama),
- materijalno-tehničke pretpostavke (prostorni uvjeti u kojima se optimalno može realizirati program; pitanje tehnologije),
- izvori znanja za pripremanje učenika (priručnici, udžbenici, tekstovi...).

Mjesečni plan služi nam kao instrument za neposredni odgojno - obrazovni rad. U osnovi se odnosi na nastavni predmet i konkretno odjeljenje. Prilikom njegove izrade uvažavamo predznanja učenika, njihove sposobnosti, interese, određujemo dinamiku rada i definiramo očekivane ishode učenja.

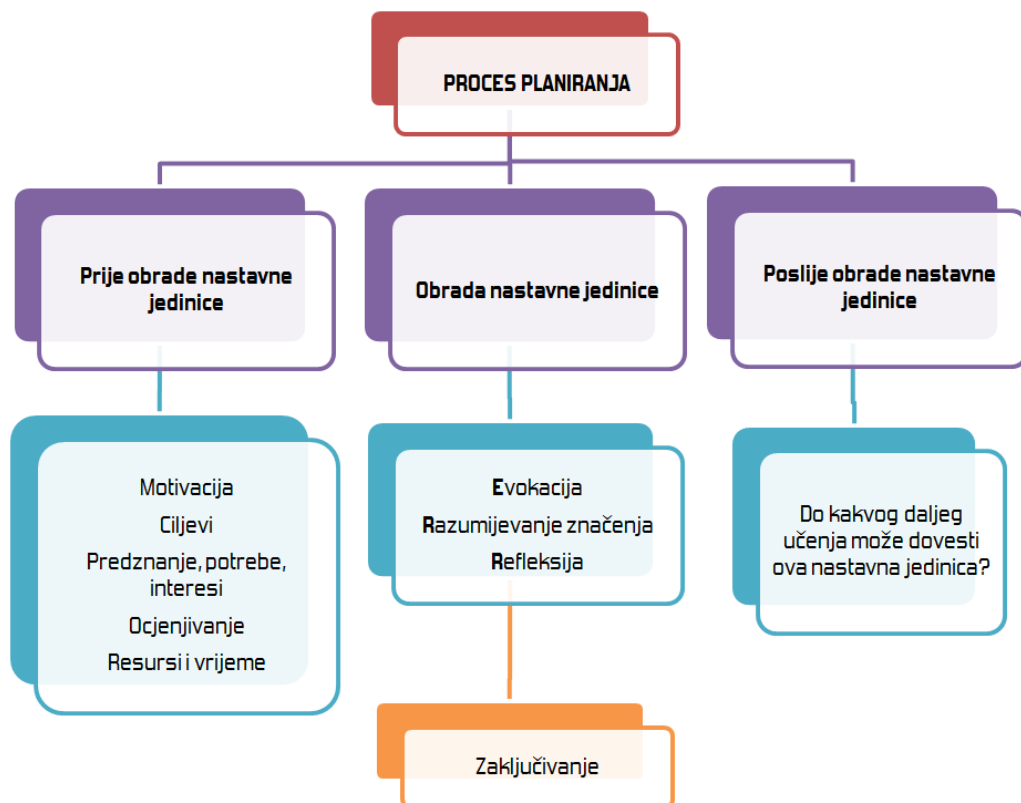
Dnevni plan (priprema za čas) je najmanji dio nastavnog programa koji se ostvaruje u situaciji učenja. Nastavna jedinica je sadržajno i logički zaokružen dio nastavne teme koji se može obraditi za jedan školski čas ili blok-čas. Ona sadrži: konkretne ishode učenja za taj čas, metode i oblike rada, te sredstva i pomagala koja će se koristiti, način evaluacije (kako znamo da smo postigli očekivani ishod učenja), te način uključivanja porodice i/ili lokalne zajednice.

Nakon obrađene nastavne jedinice osvrnite se na instrumente date u prilogama.

Planiranje časa/teme:

- pruža jedinstveni okvir za efikasno poučavanje
- pomaže nastavniku/ci da bude dobro organizovan
- daje osjećaj za smjer u odnosu na nastavni plan i program
- pomaže nastavnicima da sa više samopouzdanja realizuju nastavne aktivnosti
- daje korisnu osnovu za buduće planiranje
- pomaže nastavniku/ci da planira poučavanje tako da može odgovoriti potrebama svih učenika

KORACI U PROCESU PLANIRANJA

Koraci u planiranju

Nastavni plan je nastavnikova „mapa“ koja ga vodi kroz proces učenja i poučavanja.

Slijedeći koraci će vas voditi kroz proces planiranja ili pripreme nastavnog plana. Svaki korak prati niz pitanja koja imaju za cilj da vam olakšaju formulisanje ishoda, odabir metoda i dr.

Koraci u planiranju uključuju:

1. Definisanje ciljeva/ishoda učenja i poučavanja
2. Izbor metoda i aktivnosti poučavanja i učenja koji vode ostvarenju ishoda
3. Aktivnosti usmjerene na povezivanje novog sa poznatim i uvođenje u temu (faza evokacije)
4. Metode sticanja novih znanja i vještina (faza razumijevanja značenja)
5. Primjena naučenog u novim situacijama (faza refleksije)
6. Kontinuirano praćenje učeničkog razumijevanja u toku časa, davanje povratne informacije i ocjenjivanje

Kako bismo dosegli željene ishode, odabiremo niz nastavnih **aktivnosti**, odnosno metoda i strategija za poučavanje i praćenje, koje najbolje odgovaraju uzrastu djece, postavljenim ciljevima, vremenu koje imamo na raspolaganju, resursima, veličini grupe i sl.

PRVI KORAK - Definiranje ciljeva i ishoda učenja i poučavanja

Odgovori na sljedeća pitanja će vam pomoći da odredite svoje ciljeve i ishode za učenje i poučavanje:

- Koja je tema/lekcija i koja je krajnja svrha poučavanja tih sadržaja/ te oblasti?
- Koja znanja, vještine i vrijednosti želim da djeca usvoje i zašto?
- Šta želim da razumiju i da mogu učiniti na kraju časa?
- Šta želim da trajno upamte na ovom času?

Prije samog početka planiranja, nastavnik/ca prvo mora identificirati krajnji cilj učenja i poučavanja za određenu oblast ili tematsku cjelinu. Ciljevima se definiše osnovna svrha izučavanje određene oblasti, i daje odgovor na pitanje „zašto“, odnosno koji je smisao i glavni razlog za bavljenje određenom temom.

Osnovni cilj ili svrha poučavanja, definiše se kroz niz ishoda koji nam govore o tome šta mi to želimo da djeca znaju, mogu i u stanju su primjeniti na kraju određenog vremenskog perioda, kako bi taj cilj dosegli. Istovremeno, mora nam biti jasno na koji način ćemo na kraju ali i tokom poučavanja provjeravati da li idemo ka željenom cilju, kako bismo mogli prilagođavati naš plan potrebama djece. Zbog toga ishodi trebaju biti napisani tako da ih je moguće mjeriti i pratiti.

Šta su ishodi učenja?

Učenička postignuća ili odgojno-obrazovni ishodi predstavljaju jasno iskazane kompetencije, tj. očekivana znanja, vještine i sposobnosti, te vrijednosti i stavove koje učenici trebaju steći i moći pokazati po uspješnom završetku određene nastavne teme, programa, stepena obrazovanja ili odgojno-obrazovnog ciklusa. Ona, dakle, trebaju jasno iskazivati što učenici trebaju znati i biti u stanju učiniti, ali i način na koji će stečeno znanje, vještine i stavove trebati staviti u funkciju i prezentirati.

NEZAIBILAZAN KORAK PRIJE SAMOG PLANIRANJA

Veoma je važno napomenuti da planiranje ima i svoju predfazu – predplaniranje. Ona obuhvata vrijeme promišljanja o samoj temi i pronalaženje nečega što će i nama samima u toj temi predstavljati izazov. U potrazi za vlastitom motivacijom istražujemo različite izvore, pronalazimo zanimljive informacije (npr. naučni podaci, videoklipove, fotografije, zanimljivosti iz dječijih knjiga itd.) pomoću kojih ćemo svoj entuzijazam prenijeti i na učenike.

Odgojno obrazovni ishodi ili učenička postignuća nisu iskazi koji eksplicitno nabrajaju ili opisuju odgojno-obrazovne sadržaje, tj. nastavne teme (kao što je npr. slučaj s nastavnim programima), niti govore što učitelji ili nastavnici u nastavi trebaju raditi. Oni su usmjereni na učenike i njihove aktivnosti i zato se uvijek iskazuju aktivnim glagolima koji izražavaju učeničku aktivnost (prepoznati, opisati, analizirati, usporediti, razvrstati, interpretirati, primijeniti itd.)

Dobro definisani ciljevi i ishodi učenja i poučavanja učiteljima i nastavnicima pružaju jasnu i preciznu osnovu za:

- određivanje sadržaja koje će poučavati, nastavnih strategija i metoda koje će primjenjivati,
- određivanje aktivnosti koje učenici trebaju izvesti,
- definiranje zadataka za vrednovanje učeničkog uspjeha i napredovanja,
- vrednovanje ostvarenosti kurikuluma (NPP-a) koji primjenjuju.

Učenicima pružaju:

- jasnu i konkretnu sliku šta se od njih očekuje na kraju pojedine teme, cjeline, razreda, odgojno-obrazovnog ciklusa, odnosno školovanja,
- jasan okvir koji usmjerava njihovo učenje,
- jasno artikuliranu osnovu za samoprocjenu i provjeru njihovih postignuća.

Roditeljima omogućavaju:

- sticanje jasne slike o tome koju će vrstu i dubinu znanja, vještina i vrijednosti djeca moći steći u školi,
- uspješno pomaganje i praćenje napredovanja njihovog djeteta i dr.

Više smjernica i konkretnih primjera u vezi definisanja ishoda učenja možete pronaći u nastavku priručnika u poglavlju „Planiranje nastavnog procesa utemeljeno na ishodima učenja“.

DRUGI KORAK – Izbor metoda i aktivnosti koje vode ka postizanju planiranih ishoda

a. Uvođenje u proces učenja i povezivanje sa prethodnim znanjem i iskustvom (Faza evokacije)

Sada kada ste definisali ciljeve i ishode učenja i utvrdili redoslijed prema važnosti i nivou složenosti, osmislite aktivnosti koje će djeci pomoći da efikasno otpočnu proces učenja, uvedu se u temu i podignu motivaciju za učenje.

Kada planiramo trebamo imati u vidu da je struktura odjeljenja heterogena, što znači da učenici mogu imati različita iskustva ili predznanja o pojmu ili temi koju želite obrađivati. To je razlog zbog koga čas trebate započeti sa pitanjima ili aktivnostima koji će vam pomoći da procijenite prethodna znanja i razumijevanja koje djeca imaju, njihova interesovanja za temu, ali i da povežete nove sadržaje sa iskustvom i životnim situacijama koje su djeci već poznate. Ovo je prve faza u procesu učenja i naziva se faza evokacije (prisjećanja).

Kreativan uvod u temu stimulira interes učenika i potiče ih na razmišljanje. Kako biste potpuno zaokupili pažnju djece, možete koristiti različite pristupe kao što je npr. tehnika „udica“, koja koristi problemski pristup (stvarnu situaciju u kojoj djeca uče nove sadržaje i vještine kako bi riješila stvarni problem koji smo im postavili), anegdote iz svog ili iz života neke poznate osobe, kratki video clip, fotografiju, priču, i sl.

Razmislite o sljedećim pitanjima kada planirate uvodni dio časa:

- Kako ću provjeriti šta učenici već znaju o planiranoj temi, koje vještine imaju?
- Kako ću saznati šta njih interesuje u ovoj oblasti?
- Kako da ih uvedem u temu i povežem je sa nečim iz života što oni već poznaju?
- Koje metode ili tehnike mogu za to koristiti?
- Koliko imam vremena i koliko je vremena vrijedno potrošiti na tu aktivnost?

b. Dodir sa novim sadržajima (Faza razumijevanja značenja)

Ključni zadatak ove druge faze, faze razumijevanja značenja, je održavati zaokupljenost, interesovanje i zamah postignut u fazi evokacije kako bi djeca savladala nove sadržaje, stekla nova znanja, potrebne vještine i razumjela njihovu svrhu i funkciju. Tokom tog procesa potrebno je pomoći djeci da prate sopstveno razumijevanje i proces učenja. Tako npr. dok čitaju, trebamo ih naučiti da ponovo pročitaju dio teksta koji nisu sasvim razumijeli.

Veoma je važno da u fazi koja je prethodila upoznate učenike sa temom, ciljem učenja i aktivnostima koje slijede, jer im to pomaže da budu fokusirani, angažovani i da steknu kontrolu nad procesom učenja. Možete napisati plan na tabli ili usmenim putem upoznati učenike sa planom rada. Djeci je potrebno da znaju i razumiju šta se i zašto (sa kojim ciljem) očekuje od njih, koliko će određena aktivnost trajati, kako će raditi, i šta su pokazatelji uspješno obavljenog zadatka.

Osmislite nekoliko različitih načina da im prezentirate nove sadržaje (realna životna iskustva, analogije, očigledne materijale). Nastojte da vaša predavanja ne traju predugo, odnosno da ih podijelite u više koraka, kako biste osigurali vrijeme za vježbu ili demonstraciju nakon svakog novog materijala, i kako biste provjerili da li su djeca razumjela prije nego krenete dalje.

Planirajte aktivnosti koje djecu vode ka razvoju kritičkog mišljenja, sposobnosti analize i sinteze, dubljem promišljanju o sadržajima koje uče, kreiranju i davanju sopstvenih ideja i mišljenja, rješavanju problemskih situacija, korištenju različitih izvora i sadržaja, korištenju IKT na odgovoran način i sl., a izbjegavajte prepisivanje tekstova, učenje na pamet, reprodukciju činjenica i druge niže funkcije koje ne vode razvoju dječijih kompetencija.

Osigurajte da djeca steknu potrebne socijalne vještine i da često i efikasno rade u paru, malim i velikim grupama, saslušaju i pomognu jedni drugima. Njeguajte duh podrške i uzajamnog učenja, naspram takmičenja i poređenja. Potičite djecu da postavljaju sopstvene ciljeve i „takmiče“ se sama sa sobom. Kada planirate primjere ili aktivnosti, procijenite koliko vremena vam je potrebno za svaku aktivnost. Ostavite vremena za neplanirano produženje prezentacije ili diskusije (jer su često vrijednija), ali takođe budite spremni za brz prelaz sa teme na temu, i odaberite efikasne strategije kako bi ste provjerili da li su vas svi učenici razumjeli (neki signal rukom, kratka diskusija u paru, blic zadatak...).

Pitanja koja vam mogu pomoći kod planiranja aktivnosti u ovoj fazi su:

- Da li sam siguran/na da su razumjeli šta se od njih očekuje i sa kojim ciljem?
- Da li su postavili svoje ciljeve?
- Koje ću primjere i/ili materijale iz realnih životnih situacija koristiti kako bi pomogao/la svim učenicima da razumiju nove sadržaje?
- Kako ću pobuditi i održati interes učenika za nastavak rada na temi?
- Koji su ključni koraci u procesu poučavanja – tačke na kojima trebam stati da bi uvidjeo/la da li su svi razumjeli i dati priliku djeci da vježbaju?
- Da li planiram aktivnosti koje omogućavaju djeci da istražuju, koriste različite izvore znanja i materijale, rješavaju probleme i samostalno donose zaključke?
- Da li postavljam dovoljno otvorenih pitanja i pitanja koja potiču mišljenje višeg reda (Šta bi ..kad bi; Obrazloži zašto to misliš; Kako to zaključuješ; Šta pretpostavljaš; Kako možeš provjeriti; Šta je za tebe naj...; Koje pitanje ti se javlja...)
- Da li sam im omogućio/la da nova znanja stavljaju u funkciju?
- Šta trebam demonstrirati, prije nego im dam samostalni/grupni zadatak?
- Da li im dajem priliku da rade u paru, malim i velikim grupama, pomažu jedni drugima i uče jedni od drugih?

c. Primjena naučenog u novim situacijama (Faza refleksije)

Upravo u fazi refleksije učenici utvrđuju novo znanje i aktivno restrukturiraju svoje sheme kako bi uklopili nove pojmove u poznatu strukturu. U ovoj fazi učenici postaju svjesni naučenog i to tek onda kada ga sami mogu objasniti i artikulirati, a onda i staviti u neku novu funkciju. Učenje je čin promjene – postati na određeni način drugačiji. Bez obzira na to da li se radi o novim znanjima, promjeni ponašanja ili uvjerenja, učenje je uvijek obilježeno dubinskom i trajnom promjenom. Ta se promjena događa samo onda kada učenici aktivno sudjeluju u procesu usvajanja novih znanja i mogu pojasniti proces promjene koja im se dogodila (šta sam naučio/la, kako to izgleda, kako mogu to znanje primijeniti).

U fazi refleksije je potrebno postići nekoliko bitnih ciljeva. Prije svega, od učenika se očekuje da svojim riječima počnu izražavati ideje i informacije sa kojima se susreću. To je neophodno da bi se konstruirala nova shema. Dugoročno učenje i dubinsko razumijevanje je lični proces. Učenici najbolje pamte ono što mogu staviti u vlastiti kontekst, izraziti svojim riječima i primijeniti. Aktivnim preformulisanjem saznanja u poznati, lični vokabular, stvara se lični, smisleni kontekst. Isto tako, u ovoj fazi naučeno dobija svrhu i smisao (što je i bio cilj), pa djeca mogu artikulirati šta su naučila, ali ne tako da reprodukuju usvojene činjenice, nego da pokažu (nekim produktom, aktivnošću) da znaju primijeniti stečena znanja i vještine, pojasniti njihovu svrhu, prezentirati drugima, pa i poučiti druge.

Drugi cilj ove faze je podsticanje diskusije, žive razmjene ideja između učenika, korištenje argumentacije, procjenjivanja i dr., i time širenja njihovog znanja i vokabulara, kao i omogućivanje da iskuse razne sheme (načine mišljenja i rješavanja problema), dok grade vlastitu. Djeca trebaju osvijestiti tok učenja i proces dolaženja do rješenja i odgovora, jer im to pomaže da steknu sposobnost samostalnog učenja za cijeli život. Ova faza je istovremeno početak novog ciklusa učenja, odnosno uvod u novu evokaciju.

Pitanja za fazu refleksije:

- Da li su moji učenici/ce mogli svojim riječima objasniti šta su naučili i zašto je to važno?
- Da li mogu dati primjer za primjenu ili uraditi aktivnosti (u školi ili kod kuće) kroz koju će pokazati da su u stanju primijeniti naučeno?
- Da li mogu procijeniti svoj rad i postignuća u odnosu na postavljene kriterije, kako bi postavili svoje ciljeve za napredovanje, i odredili naredne korake?

Ovdje je potrebno istaći da se rad u školi ne završava školskim zvonom, nego se nastavlja radom kod kuće, što podrazumijeva primjenu naučenog u novim situacijama, različite domaće zadatke koji često uključuju porodicu i/ili lokalnu zajednicu.

Refleksija na nastavni plan (plan časa)

Planirani čas se dosta često ne realizuje upravo onako kako ste predvidjeli, zbog brojnih okolnosti, ali i zbog toga što iskusni nastavnici kreiraju dovoljno fleksibilan okvir kako bi što bolje reagovali na potrebe djece. Međutim, veoma je važno da odmah nakon časa razmislite (i zapišete) o tome kako je protekao cijeli proces, šta je bilo efikasno i zašto, a šta bi se u narednom periodu moglo uraditi drugačije. Identifikujte uspješnu i manje uspješnu organizaciju cjelokupnog vremena, kao i planirano vrijeme za svaku aktivnosti. Naravno, osnovno mjerilo uspješnosti jesu sama djeca, i njihov napredak.

Da bi bio efikasan, plan časa (nastavni plan) ne mora biti detaljno struktuiran dokument koji opisuje svaki mogući scenarij u učionici, niti treba predvidjeti svako pitanje ili odgovor učenika. Umjesto toga, on vam treba pružiti opšti pregled ciljeva/ ishoda učenja koji vas podsjeća na to zašto radite to što radite, koje korake ste planirali i kako ćete provjeravati postignuto. Produktivan čas nije onaj na kojem sve ide tačno onako kako je planirano, već onaj u kojem svi uče jedni od drugih.

TREĆI KORAK – Praćenje učeničkog razumijevanja u toku časa i ocjenjivanje

Sada kada ste objasnili temu i ilustrirali je s različitim primjerima, morate provjeriti učeničko razumijevanje - kako ćete znati da su vas učenici razumjeli? Razmislite o specifičnim pitanjima koja možete postaviti učenicima kako bi ste provjerili stepen razumijevanja, zapišite ih, a zatim ih parafrazirajte, tako da ste spremni postavljati pitanja na različite načine. Zapitajte se:

- Da li sam djecu upoznao/la sa očekivanjima i kriterijima uspješnosti?
- Da li sam provjerio/la da li im je to jasno?
- Da li sam potakla djecu da postavljaju svoje ciljeve za učenje?
- Koja pitanja ću postaviti učenicima za provjeru razumijevanja?
- Kroz koje aktivnosti i dječije radove mogu procijeniti koliko su napredovali?
- Koje sve strategije formativnog (kontinuiranog) praćenja mogu upotrijebiti kako bi djetetu dala smislenu povratnu informaciju i postavila dalje ciljeve za rad?
- Koja aktivnost će omogućiti učenicima da svako za sebe provjeri da li je postigao neke od planiranih ciljeva lekcije?
- Da li omogućavam da učenici jedni drugima daju povratne informacije i sugestije?
- Koje dječije radove treba ostaviti u dječiji portfolio, kako bi se pratio njihov napredak?
- Da li sam djeci omogućila da sami biraju radove za portfolio i objasne zašto su ga odabrali?

Kada planirate lekciju, odlučiti koja vrste pitanja će biti produktivna i poticajna za raspravu, i uspostavite ravnoteži između sadržaja koji želite predstaviti (kako bi ste postigli planirane ciljeve/ishode učenja) i razmišljanja učenika (kako bi ste osigurali da su vas učenici razumijeli).

Budite realni kada planirate potrebno vrijeme

Nije neuobičajeno da vrijeme predviđeno za realizaciju gradiva „proleti“ i da ne uspijete obuhvatiti važne teme ili pitanja koja su planirana za nastavni čas. Definisati deset ciljeva/ishoda učenja za jedan čas je nerealno, zato se treba odlučiti za dva ili tri ključna koncepta, ideje ili vještine koje želite da učenici nauče ili usvoje. Nastavnici se često nađu u situaciji da moraju prilagođavati svoj plan u toku izvođenja nastave. Popis prioriternih ciljeva/ishoda učenja će vam pomoći da donosite odluke na licu mjesta i prilagodite svoj plan trenutnim potrebama. Realno planiranje vremena će odražavati vašu fleksibilnost i spremnost da se prilagodite specifičnom razrednom okruženju. Neke od ovih strategija mogu vam pomoći da utvrdite realan vremenski okvir:

- Kada pripremate plan za realizaciju časa/teme, procijenite koliko vam vremena treba za svaku planiranu aktivnost, a zatim planirajte dodatno vrijeme.
- Planirajte vrijeme na kraju časa kako bi ste sumirali ključne ideje i trenutke (šta sam naučio/la). Možete koristiti različite strategije koje štede vrijeme – mini kviz; izlazni papirići sa odgovorima ili komentarima djece o tome šta su razumjeli a šta ne i sl.
- Planirajte dodatne aktivnosti u slučaju da su neka djeca završila ranije, ili omogućite fleksibilan raspored vremena dajući zadatke koje djeca moraju završiti i one koji su opcionalni. Učite djecu da planiraju svoje vrijeme.
- Budite fleksibilni - budite spremni prilagoditi svoju plan časa potrebama učenika i fokusirajte se na ono što vam se čini produktivnije i važnije od jednostavnog pridržavanja plana.
- Investirajte u aktivnosti koje djecu čine samostalnijima, učite ih kako da prate vrijeme, brzo se prebace sa jedne aktivnosti na drugu, efikasno planiraju rad u grupi i sl – to će vam uštedjeti puno vremena, a djecu poučiti nizu važnih vještina i potaći njihovu samostalnost.

Vježba - Analiza nastavne pripreme

Sada kada smo objasnili osnovne elemente nastavnog plana imamo zadatak za vas. Pred vama se nalazi jedna nastavna priprema koju smo izabrali kao čest primjer planiranja nastavnog časa.

Vaš zadatak je da pažljivo pročitate ovu pripremu, prepoznate propuste u planiranju i da razmislite kako biste je vi unaprijedili. Kako bismo vam olakšali zadatak, u koloni koja se nalazi sa strane, definirali smo pitanja koja će vašu pažnju usmjeriti na propuste ili pogreške u planiranju. Istovremeno, pitanja će vam dati ideje koje će vas dovesti do unapređenja ove pripreme.

Vi ste na potezu!

PISMENA PRIPREMA ZA REALIZACIJU NASTAVNOG SATA

Predmet: Moja okolina

Razred: I razred

Nastavna jedinica: Šumske životinje

Tip časa: utvrđivanje

Nastavne metode: metoda razgovora, ilustrativna metoda, tekstualna metoda

Nastavna sredstva i pomagala: slike životinja, zagonetke, udžbenik-knjiga „Moja okolina“, nastavni listić-križaljka

Oblici rada: frontalni, grupni, u paru i individualni

Cilj časa: nabrojati, prepoznati, imenovati i opisati šumske životinje

Zadaci :

a) **Obrazovni:** utvrditi usvojeno znanje o staništu šumskih životinja, znati ih nabrojati, prepoznati, opisati njihov izgled, način ishrane, njihove neprijatelje, znati koje životinje su opasne

b) **Funkcionalni:** razvoj sposobnosti opažanja izgleda šumskih životinja, sposobnosti pamćenja, mišljenja i zaključivanja prilikom otkrivanja zagonetki i rješavanja križaljke, sposobnosti timskog rada i saradnje, sposobnosti usmenog izražavanja prilikom izvještavanja grupa, sposobnosti aktivnog slušanja drugih dok izvještavaju

c) **Odgojni:** razvoj pravilnog odnosa i brige za životinje, međusobnog uvažavanja i saradnje tokom rada u grupi, razvoj urednosti prilikom pismenih radova, razvoj kulture slušanja i govora

Korelacija: sa nastavom matematike, bosanskim jezikom i književnošću, likovnom kulturom

ARTIKULACIJA ČASA

Uvodni dio (10 minuta) : Razgovor s učenicima o nastavnoj jedinici koju smo učili prošli čas.

- Zašto šumske životinje tako zovemo?
- Gdje one žive?
- Nabrojte šumske životinje!

Pogledajte tablu! Ona predstavlja šumu, ali nešto je čudno. Znete li šta? Saznajmo: Jednoga jutra, velika zelena šuma je osvanula pomalo čudna. Dok su se zrake sunca probijale kroz granje ona je bila jako tiha. O čemu se radilo, šuma nije imala svoje stanovnike. Nije se čulo šuškanje lišća, nije se čula pjesma ptica, životinje nisu bile tamo. Negdje su nestale, šuma je izgledala jako tužno bez svojih stanovnika. Njeno malo jezero, na kojem su životinje gasile žeđ-bilo je prazno.

Vi možete pomoći životinjama da se vrate svojoj kući, u šumu, želite li znati kako ćete to uraditi? Riješite ove zagonetke i životinje će se vratiti jedna po jedna.

Voli kruške, voli med,
kao djeca sladoled.
Kažu brunda, samo brunda...
Pred zimu zaključa stan
i spava zimski san.
(medo)

Ja sam djeco šumska kuma
Hitrih nogu, bistra uma,
Kabanica moja riđa
Svakome se lovcu sviđa.
(lisica)

PITANJA ZA PROMIŠLJANJE I UNAPREĐENJE

Da li nam je jasno koja znanja, vještine i uvjerenja će steći djeca nakon izučavanja ove lekcije?

Da li su ishodi napisani tako da mogu polužiti kao kriterij uspješnosti kako bi i nastavnik i djeca mogli mjeriti napredak i postignuća?

Da li je u pripremi naznačen način ili instrument mjerenja postignuća ciljeva i zadataka?

Kakvu "udicu" biste vi primijenili za motivaciju i zašto?

Da li nastavnik polazi od interesovanja i individualnih potreba i mogućnosti djece?

Koju strategiju nastavnik koristi i da li ona dovodi do viših razina mišljenja u skladu sa ciljevima, ishodima časa i vremenom planiranim za realizaciju?

Da li pitanja i aktivnosti polaze od nižih ka višim razinama mišljenja, te da li su dobro izbalansirana pitanja otvorenog i zatvorenog tipa?

Grane dvije
Razgranane
Razigrane
na proplanku.
Grane dvije
Razgranane
iznad glave
uzdigao
u modrine plave.
(jelen)

Nit je riba, nit je ptica, mrkva mu je poslastica,
ima krzno meko, a zovu ga ... (zeko)
Imam igle, ne znam šiti, ko će mene pogoditi? (jež)
Po krošnjama šećem i veselo skakućem.
Volim šumski mir. Da zimi ne prosim, u kućicu nosim
lješnjake i žir. (vjeverica)
Miševe lovi noću, pogodit odmah hoću,
ptica ova, zove se .... (sova)
Oštre zube ima i strah zadaje svima. (vuk)
Čisti drvo od štetočina, to je ptica kljuna fina. (djetlić)

Kada učenici otkriju rješenje zagonetke, lijepim sliku životinje na tablu. Evo, vratili smo sve šumske životinje u šumu.

Glavni dio časa (25 minuta): Vratili smo životinje u šumu, a sada ćemo raditi u grupi. Svaka grupa će obojiti životinju koju dobije i opisati je.

1. grupa: zec	4. grupa: jelen
2. grupa: medvjed	5. grupa: vjeverica
3. grupa: lisica	

Nakon završenog rada, grupe izvještavaju.

Završni dio časa (5 minuta): Učenici rade u paru. Popunjavaju križaljku i dobijaju rješenje.

Zadati zadaću: opiši jednu šumsku životinju .

Da li su pitanja i aktivnosti razvojno primjerana?

Na koji način su formirane grupe? Da li su učenici imali mogućnost izbora?

Da li je nastavnik predvidio vrijeme za refleksiju?

Da li domaća zadaća potiče učenike da promišljaju i vježbaju naučeno u drugim situacijama?

Razmisli na koji način biste vi smisleno uključili porodicu u pruženje podrške djetetu?

Kako je bilo? Jeste li ikada do sada ovako analitično i detaljno analizirali svoju ili tuđu pripremu? Ako niste, onda je ovo mogao biti zanimljiv zadatak za vas jer razmišljate o jednoj pripremi vodeći se kriterijima za procjenu (pitanjima) koje je neko već definirao. To ovom zadatku daje dozu ozbiljnosti jer pitanja/kriteriji za procjenu vode ka objektivnijoj analizi i vrednovanju kvaliteta pripreme.

Primjer obrasca za planiranje

Ime i prezime:		
Razred:		
Šira tema (nastavna oblast):		
Potrebna predznanja učenika		
Naziv uže teme/lekcije		
Cilj/evi:		
Krajnja svrha izučavanja		
Ishodi učenja i poučavanja Na kraju teme/lekcije, djeca će (znati, moći, razumjeti)	Aktivnosti i metode korištene tokom realizacije časa/teme u sve tri faze (ERR)	Praćenje i procjenjivanje (kako i čime ću pratiti dosezanje ishoda - kriteriji)
Potrebni resursi:		
Ideje za domaće zadaće i uključivanje roditelja		
Varijacije i dodatne ideje (za nastavak ili narednu temu)		

Primjer nastavne pripreme napisane u skladu sa smjernicama za planiranje datim u ovom poglavlju

Razred :	VII (sedmi)	
Šira tema (nastavna oblast):	Književnost – Epsko – lirska književna vrsta	
Naziv uže teme/lekcije	Narodna romansa	
Cilj:	Upoznati učenike sa novim pristupom analizi pjesme kroz informativnu medijsku emisiju -	
Potrebna predznanja učenika	Djeca trebaju biti osposobljena za postavljanje pitanja otvorenog tipa, za vođenje diskusije, za poštovanja pravila rada, za uvažavanje tuđeg stava i mišljenja	
Ishodi učenja i poučavanja	Ključne aktivnosti i metode korištene tokom realizacije časa/teme u sve tri faze (ERR)	Praćenje i procjenjivanje (kako i čime ću pratiti doseganje ishoda - kriteriji)
Imenuju i definišu karakteristike romanse i otvorenog studija Određuju temu, motive i objašnjavaju ideju romanse; opisuju likove i njihove osobine i međuodnose; upoređuju romansu i baladu; procjenjuju svoj i tuđi rad; postavljaju pitanja i vode diskusiju Zaključuju da hvalisavost, brzopletost i predrasude mogu čovjeka dovesti u neugodan položaj; da priznavanje poraza znači pobjedu nad samim sobom; vrednuju primjere iz teksta i iz svakodnevnog života	Dramatizacija događaja u čaršiji Pripremiti otvoreni studio, tj. klupe i stolice rasporediti tako da se vizuelno dočara studio Venov dijagram – poređenje balade i romanse Osmišljavanje i postavljanje otvorenih i problemskih pitanja učenicima koji glume glavne likove	Djeca pozdravljaju goste u studiju aplauzom, identificiraju se sa ulogom gledatelja u studiju – poštuju pravila ponašanja u studiju Kvalitet pitanja za goste u studiju: Utemeljena na analizi djela, otvorena pitanja, zasnovana na razumijevanju likova Argumentacija vezana za vrednovanje ponašanja; povezivanje primjera iz života i teksta
Potrebni resursi:	Tekst romanse Čart-papir sa istaknutom temom emisije i pravilima rada Nastavni listići za učenike Anketni listić Muška i ženska narodna nošnja za goste emisije Kamera	
Ideje za domaće zadaće i uključivanje roditelja	Istražiti i druge narodne romanse i uporediti njihove tematike sa tematikom obrađene romanse Istražiti tradiciju ašikovanja u bosanskoj kasabi (anketirati starije članove porodice i lokalne zajednice)	
Varijacije i dodatne ideje (za nastavak ili narednu temu)	Pozvati goste koji učenike mogu upoznati sa tradicijom ašikovanja u bosanskim kasabama Priprema za debatu: prednosti i nedostaci nekadašnjeg i sadašnjeg načina zabavljanja – uloga i odnos prema ženama	

REFLEKSIJA NA SADRŽAJ IZ POGLAVLJA

Sada ste u prilici da primijenite indikatore za procjenu kvaliteta pripreme i da procijenite u kojoj mjeri ova priprema zadovoljava svaki od ovih indikatora.

Prilikom procjenjivanja kvaliteta nastavne pripreme, možete koristiti sljedeću skalu:

- 1 – Nije prisutno u pripremi – potrebno unapređenje
- 2 – Djelimično prisutno – dobar početak
- 3 – Prisutno u pripremi i jasno vidljivo
- N/A – nije vidljivo (nije moguće procijeniti iz navedene pripreme – nedostaje)

INDIKATORI KVALITETNE PRIPREME ZA ČAS

- U pripremi je jasno koja znanja, vještine i uvjerenja će djeca steći nakon izučavanja lekcije/teme (šta je cilj/svrha i koji su ishodi)
- Ishodi su napisani tako da mogu poslužiti kao kriteriji uspješnosti, kako bi djeca i nastavnik/ca mogli mjeriti napredak i postignuća
- U pripremi se jasno vidi struktura i tok časa, koji polazi od povezivanja sa prethodnim znanjem i iskustvom djece, nastavlja se izučavanjem novih sadržaja i završava refleksijom (okvirni sistem ERR, KWL)
- Čas/tema je dobro izbalansirana u odnosu na aktivnosti koje vodi nastavnik, i koje djeca rade samostalno ili u grupama (kooperativno učenje)
- Vidljivo je da planirana pitanja i aktivnosti polaze od nižih, ali se penju ka višim razinama mišljenja (Bloomova taksonomija), omogućavajući djeci da istražuju, zaključuju, eksperimentišu, promišljaju kritički...
- Strategije i metode za razvoj viših razina mišljenja su u skladu sa ciljevima i ishodima časa, uzrastom djece i vremenom koje je planirano za realizaciju
- Na kraju časa/teme predviđeno je vrijeme za refleksiju, odnosno mogućnost da djeca kroz primjenu naučenog ili na neki drugi način pokažu stepen razumijevanja i usvojenosti novih sadržaja (znanja, vještine, uvjerenja)
- U pripremi je vidljivo da nastavnik/ca pruža prilike za zadovoljavanje individualnih potreba i mogućnosti te interesovanja djece (razvojna primjerenost, izbor, raznolikost metoda, materijala i aktivnosti)
- Domaća zadaća je razvojno primjerenjena, i potiče djecu da promišljaju i vježbaju naučeno u drugim situacijama
- Vidljiva je povezanost rada u školi sa radom kod kuće, i načini na koji se porodica može smisleno uključiti u pružanje podrške djetetu, potičući promišljanje i samostalno učenje
- Komentari i preporuke (ciljevi za unapređenje):

2. PLANIRANJE NASTAVNOG PROCESA UTEMELJENO NA ISHODIMA UČENJA

Pitanja koja želimo aktuelizirati ovim poglavljem su sljedeća:

Šta su ishodi učenja?

Šta je Blumova taksonomija?

Kako vježbati definisanje ishoda učenja?

Kako identifikovati i prevazići ključne probleme i poteškoće u procesu planiranja podučavanja i učenja i u procesu definisanja ishoda učenja?

Koja je osnovna razlika u planiranju nastave prema ishodima učenja u odnosu na predhodni način planiranja?